

กาลเวลาที่กรรมจะให้ผล

กาลเวลาที่กรรมจะให้ผล พอแยกออกได้ดังต่อไปนี้.

๑ **ทวิภูมิมเวทนิยกรรณ** คือกรรมที่ให้ผลในปัจจุบันภพ ทุกครั้งที่จิต

แต่เพียงอารมณ์เป็นกุศลหรืออกุศล ชวนจิตดวงที่ ๑ เท่านั้นที่ให้ผลในปัจจุบันภพ ส่วน
จิตดวงที่ ๒ ดวงให้ผลในชาติหน้าและชาติต่อ ๆ ไป จึงเห็นได้ว่ากรรมที่ทาลงในปัจ-
จุบัตถ์ยอมให้ผลบางดวงไม่เต็มที และจะไปให้ผลสืบเนื่องในชาติต่อ ๆ ไปอีกด้วย
เป็นขอหนงทกวรรูดำหรวบทวา “**ทาดไมคิต หรือบุญกุศลไม่ช่วย**” การทำกรรมดี
ต้องได้รบผลคตอบนยอมไม่เป็นขอด้งด้ย ลมเดจพระลัมมาลัมพุทธเจ้าตรว้ว่ากรรมทง
หลายยอมให้ผลมาแต่เหตุ แต่ทไมได้แต่ดงผลให้เห็นลัมอกลัมใจในเวลาอันเร็ว ก็เพราะ
การให้ผลนั้น เป็นไปตามลำดับกำลังของกรรมที่แรง หรือไม่แรงและเป็นบางดวง
เฉพาะจิตดวงที่ ๑ ดวงเดียวเท่านั้นที่ให้ผลในปัจจุบันภพ เป็นวิบากเข้ล้นับล้นุน
หรือผ่อนเบากรรมเก่า โดยผู้ล่ดวยวิบากนนมได้รู้ หรือเข้าใจตามสภาวะ วิบากทเกิด
ขยอมเนองมาแต่กรรมเก้ารวมเข้ล้นับล้นุนใหม่บางส่วนในปัจจุบัน

๒ **อุปุปชเวทนิยกรรณ** คือกรรมที่ให้ผลในชาติหน้า คือชาติที่ ๒ ถัดจากปัจ

จุบัตถ์ไป โดยมากได้แก่กรรมอันเป็นกรรมหนัก ฝ่ายอกุศลเช่น ฆ่าบิดามารดา
ฝ่ายกุศล เช่น เจริญสมถภาวนาได้รูปฌานอรุณฌาน ทงนทเพราะเจตนาอันเป็นอกุศล
หรืออกุศลนนมกำลังแรง ดังจะเห็นได้จากการฆ่าบิดามารดานน ถ้าไม่มีเจตนาแรงกล้า
ยอมกระทำกรรมนั้นไม่ได้ และในฝ่ายสมถภาวนากตองอาศัยเจตนาอันแรงกล้าเช่นกัน
จึงจะทำได้สำเร็จ ถ้าไม่มีกรรมกตองเป็นอาลันนกรรม

๓. อปราชัยเวทนิยกรรณ คือกรรณที่ให้เกิดตั้งแต่ชาติที่ ๓ นับแต่ปัจจุบัน
 ภพนี้เป็นต้นไป ไม่มีกำหนดเวลา ถ้าภพชาติยังมีอยู่ตราบใดเมื่อมีโอกาสดัง
 ย่อมให้เกิดเมื่อนั้น เพราะว่ากรรณเมื่อได้กระทำลงแล้ว ย่อมมีวาทให้เกิดสนองไปจน
 กว่าจะหมดสิ้น เหตุที่มนุษย์เกิดมามีสุขทุกข์เป็นไปต่าง ๆ นานา ก็เพราะกรรณที่ตนได้
 กระทำไว้แต่ก่อนนั้นมาให้เกิดด้วย

๔. อโหสิกรรณ คือกรรณที่ไม่ให้ผล โดย ๑. วิบากไม่เกิด เช่น
 พระอรหันต์เข้าสู่พระนิพพานแล้วไม่มีภพชาติอีก วิบากก็ไม่เกิด ๒. ในขณะที่ทำกรรณ
 ไว้หลายอย่าง กรรณใดที่มกำลังให้ผลแล้ว กรรณที่เหลือก็ไม่ให้ผล เช่นการบำเพ็ญ
 ฌานได้ถึงฌานที่ ๔ แล้ว วิบากของฌานที่ ๑-๒-๓ ก็ไม่ให้เกิด เพราะฌานที่ ๔ ให้
 ผลแล้ว ๓. ไม่มีวิบาก เช่นพระอรหันต์ทำบุญกุศลไม่มีผลเป็นวิบาก เพราะกิเลส
 อันเป็นเหตุให้ทำกรรณนั้นไม่มี (แต่วิบากที่ติดมาจากปุถุชนให้ผลได้)

กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า ทิฏฐิฐมมเวทนิยกรรณ ถ้าไม่มีโอกาสดังผลใน
 ปัจจุบันภพ ก็เป็นอโหสิกรรณไป อุปปชชเวทนิยกรรณ เมื่อไม่มีโอกาสดังผลในภพ
 ที่ ๒ แล้ว ก็เป็นอโหสิกรรณเช่นกัน ส่วนอปราชัยเวทนิยกรรณดังผลตั้งแต่ภพที่ ๓
 ไป จนกระทั่งเข้าถึงพระนิพพาน แล้วอปราชัยเวทนิยกรรณก็เป็นอโหสิกรรณไป

บัญญัติทางศีลาวัตร

การที่กล่าวว่าการทำกุศลนั้น ต้องประกอบด้วยปัญญา คือญาณสัมป-
 ยุตต์จริงจะได้กุศลที่ถูกต้องเต็มเม็ดเต็มหน่วย ถ้ากระทำโดยปราศจากปัญญา คือเป็น
 ญาณวิปยุตต์แล้ว ก็ย่อมจะได้กุศลน้อยไม่สมตามตั้งใจ ผลยิ่งหย่อน ย่อมอาศัย
 ปัญญาเป็นสำคัญ

ปัญญาคือญาณ หมายถึงความรู้ตามความเป็นจริงแห่งศีลาวัตร เช่น
 รู้ว่าอตตภาพร่างกายไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ตัวตน เรา เขา เป็นแต่เพียง
 ศีลาวัตรประกอบด้วยขันธ์ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ
 เป็น อนิจจัง ไม่เที่ยงเกิดแล้วดับ ทุกข์ เป็นทุกข์เพราะทนอยู่ไม่ได้ อนตตา ไม่ใช่
 ตัวตนบังคับไม่ได้

ทพาทนถออยู่ว่า อตตภาพร่างกายเป็นเราเขา สัตว์ บุคคล ตัวตน
 เป็นความเข้าใจผิดนึกกันไปตามอารมณ์ปรารถนาพอใจ ที่แท้จริงแล้ว สัตว์ บุคคล
 ตัวตน หามิได้ เป็นแต่เพียงสัมมัตตปัญญาตามโลกยวิสัยเท่านั้น อันทำให้หลงคิดว่า
 เที่ยง ว่าเป็นตัวตน ที่เข้าใจว่าเที่ยงนั้นเพราะ สันตติ แห่งการเกิดดับเร็วมาก
 สืบเนื่องติดต่อกันจนทำให้ความเข้าใจผิดเห็นไปว่า ไม่มีการเกิดดับ ที่แท้แล้วทุกสิ่ง
 ย่อมมีการเกิดและการดับอยู่ตลอด เช่น รูปนั้นเกิดดับอยู่ทุก ๆ ๑๗ ระยะเวลา ส่วน
 ส่วนเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณนั้น เกิดดับอยู่ทุก ๆ ๑๗ ระยะเวลา แต่การ
 เกิดดับนั้นสืบต่อกันเร็ว จึงทำให้เห็นไปว่าไม่มีการเกิดดับ ที่เข้าใจว่าเป็นสุขนั้น
 เพราะ อิริยาบถ บิดบังไว้โดยมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น นั่ง นอน ยืน เดิน
 สลับสับเปลี่ยนกันอยู่นับครั้งไม่ถ้วน จึงมองไม่ใคร่เห็นว่า อตตภาพร่างกายเป็น
 ทุกข์ ขอให้ลองตั้งใจนั่งอยู่สักครูสักพักหนึ่ง จะรู้สึกเดชะตรอนเมื่อยชบกระวนกระวาย
 ที่จะยืนหรือนอนลงเปลี่ยนแปลงไปจากการนั่ง แม้แต่นอนลงแล้วกต ในไม่ช้าก็จะไปเปลี่ยน

เป็นลูกชนหรือเดนม จะอยู่ในอริยาบถเดียวตลอดไปไม่ได้ ทั้งนี้ เพราะทุกขเวทนา
 เกิดขึ้นแทนไม่ได้ จึงต้องยกย้ายเปลี่ยนหนีไปหาอันใหม่ โดยความเคยชินแห่งการ
 เปลี่ยนอริยาบถหนทุกขเวทนาอยู่ดังนี้ จึงทำให้เดิมไม่เห็นความทุกข์เลย ท่านจึงกล่าว
 ว่าอริยาบถปิดบังทุกข์ และโดยเหตุที่ตงคงอยู่ตลอดไปไม่ได้ เกิดชนแลวกเปลี่ยนแปลง
 ดับไปเช่นนั้น ท่านว่าเป็นสภาวะทุกข์ ความจริงที่ว่าสุขนั้นจริงไม่มี ส่วนที่เห็นว่าเป็นอิตตา
 ตัวตนนั้นเพราะชน & ประชุมรวมกันเป็นกลุ่มก้อน (ขณะ) ทำให้เห็นเป็นแท่งเป็น
 รูปยึดถือเอาเป็นตัวตน เช่นที่เรียกว่าร่างกาย ที่แตกคือส่วนย่อย มีผม ขน เล็บ
 ฟัน หน้ ง เนื้อ เอ็น กระดูก ฯลฯ ประชุมรวมกันเข้าเป็นแท่งเป็นก้อน ส่วนย่อย
 เหล่านี้ถ้าแยกลงไปอีกก็จะเห็นว่าเป็นเพียงมหาภูตรูป ๔ คือ ปรถ อาโป เตโช
 วาโย ไม่มีอะไรอื่นใดนอกจากธาตุทั้ง ๔ นี้ เมื่อจิตดับคือจุด อิตตภาพร่างกายนี้
 แยกแยกสลาย ไม่มีอะไรเหลืออยู่เป็นตัวตนกลับไปอยู่สภาวะเดิม คือ มหาภูตรูป ๔
 จะบังคับบัญชาให้เป็นไปอย่างใด ๆ ตามใจชอบมิได้ จึงเป็นอนัตตา การมีความคิด
 เห็นตรงตามสภาวะความเป็นจริงดังกล่าวนี้แหละเรียกว่า **ปัญญา**

เมื่อก้าวโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ปัญญามีลักษณะอาการต่าง ๆ เป็นอันมาก
 เช่นปัญญาฉลาดในศิลปะศาสตร์ สรรพวิชาต่าง ๆ บรรดาที่มิในโลก ตลอดจนฉลาด
 ในการทำไร่ไถนา การค้าขายจนรวยให้เกิตรทรัพย์สมบัติ แต่ปัญญาอันเป็นญาณ
 สัมปยุตตน หมายถึงปัญญาประกอบด้วยกุศลจิตพิจารณาเห็นสภาวะธรรม และไตร
 ลักษณะ คือ อนิจจํ ทุกขํ อนตฺตา (หรือเข้าใจในเรื่องชีวิต เช่นเรื่องกรรม ผล
 ของกรรม เรื่องการตายการเกิด) ปัญญาที่ว่าด้วยอรรถแล้วแปลว่า **รู้** ในคัมภีร์
 วัตถุประสงค์ที่เรียกว่า ธรรมชาตทฐนัม ๓ ประการต่างกันคือ:-

๑. สัญญา รู้ตามที่เคยได้ประสบมา คือรู้เท่าที่จำได้ ไม่รู้มากไปกว่านั้น

๒. วิญญาณ ฐึในสิ่งทเคยประสัพบมาอย่างทศัญญารู และรูตลอดถึง ไตรลักษณ คอ อนิจจึ ทุกขึ อนตฺตา แต่ไม่ถึงชนอริยมรรค อริยมล

๓. ขัญญา รุอย่างฉัญญาและวิญญาณ และยังรูพิเศษสูงไปกว่าฉัญญา และวิญญาณอก คือรูถึงชนโลกุตตระ มรรค มล นิพพาน สันทุกข สันภยใน วิญญูสงสาร

บัญญัติตามลักษณะแล้ว

ก. มี ลักษณะ ให้รูซึ่งสภาวะปกติแห่งรูปนาม คือไม่เที่ยงแท้ ประ กอบด้วยทุกขไม่เป็นแก่นสารตัวตน

ข. ขจตเสยซึ่งมตมนต์ คือ โมหะอันปกปิดไวซึ่งสภาวะปกติแห่งรูปนาม เช่น เห็นว่าสัตว์เที่ยง โลกเที่ยงเป็นสุขสันนุกัลบาย เป็นตัวตน เป็นกิจ

ค. มีให้หลง เมื่อวิปลัสณาบัญญัติเกิดเกล้าแล้ว จิตก็ปราศจากความหลง เป็นผล

ง. สมาริเป็น เหตุใกล้ ให้เกิดวิปลัสณาบัญญัติ จะเห็นแททรูแท้แน่นอน ต้องอาศัยจิตตงมน้อยในสมาริ จึงจะได้วิปลัสณาบัญญัติแท้เห็นแน่

ดงนนาการทำบุญกุศลทุกตอง ให้ผลเกิดบัญญัติเป็นญาณดั้มปยุตต์ การ กระทำนจะต้องประกอบด้วยจิตทรูตามลักษณะความเป็นจริงว่า อดีตภาพตัวตนนั้นไม่มี แต่เพียงรูป กบนาม เป็นอนิจจง ไม่เที่ยงเกิดแล้วกดับ เป็นทุกข เพราะไม่คงทน อยู่ได้ และเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตนบังคับบัญชาไม่ได้ เบญจขันธ์เป็นวิบากของกรรม ที่ใดทำไว้ในอดีต กรรมเป็นเหตุเป็นชนกกรรมนำเกิด ทำกรรมใดไว้จะต้องเป็นผู้รับ ผลของกรรมนั้น ขณะทกาลดงทำบุญกุศลใด มีจิตคิดเห็นถูกต้องตามลักษณะความจริง ดงกล่าวณ บุญกุศลนั้นยอมให้ผลดงดังสั้งแรงเต็มเม็ดเต็มหน่วย

บทที่ ๕

โดยมากเกือบทุกท่านที่ได้อ่านหนังสือธรรมะหรือฟังธรรมเทศนา พอได้เห็น
หรือโดยนัยว่า เบญจขันธ์หรือขันธ์ ๕ ก็เข้าใจในทันทีว่า ร่างกายของสัตว์
ทั้งหลายย่อมประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ กล่าวคือ
รูปกคอร่างกาย เวทนา กคอคความทุกข์ สัญญา กคอคความจำ สังขาร กคอคการนึกคิด
ปรุงแต่ง วิญญาณ กคอคใจ เช่น มนุษย์นมีร่างกายเป็นรูป ได้รับความทุกข์ความทุกข์
เป็นเวทนา นึกได้จำได้เป็นสัญญา คิดนึกไปต่าง ๆ เป็นสังขาร และใจเป็นวิญญาณ

ความจริงทมความเห็นความเข้าใจในขันธ์ ๕ ดังกล่าวแล้วนั้น เป็นความเห็น
ความเข้าใจที่ถูกต้องยังไม่สมบูรณ์ เป็นความเห็นความเข้าใจอย่างรวม ๆ ไป มิได้
แยกแยะออกให้ละเอียดเด่นชัด จึงเป็นการที่ยังไม่ตรงต่อสภาวะความจริง เพราะ
รูปนามขันธ์ ๕ นั้นหาใช้รวมกันเข้าเป็นเพียงสังขารร่างกายของสัตว์เท่านั้นไม่ ทุก
ครั้งที่เกิดอารมณ์ เห็นรูป ได้ยินเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ฯลฯ เป็นต้น ขันธ์ ๕
เกิดทุกครั้ง และเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปทุกครั้งเช่นกัน หาได้ขยับยั้งคงอยู่เป็น
เวลาอันยาวนานไม่

ในประการที่ถือว่า ร่างกายของสัตว์เป็นรูปขันธ์ และเห็นว่ายั่งยืนคงอยู่ได้
นานนับเป็น วัน เดือน ปี ไตนั้น ถ้ากล่าวตามรูปสมุทเทสนัยและรูปกลาปแล้ว ก็
เป็นความเห็นที่ผิดอยู่ เพราะร่างกายนั้นมิใช่เป็นแท่งหรือก้อนเดียวไม่ แต่เป็นกลุ่มก้อน
ของมหาภูตรูป ๔ (ปรถวี อาโป เตโช วาโย) ควบคู่รวมกันเข้า และกลุ่มก้อน
ของมหาภูตรูปนก็แยกย่อยแตกลงไปอีก จนถึงเป็นกลาป เป็นอวินิโกกรูป (หรือ
ปรมาณู) ซึ่งเห็นด้วยตาไม่ได้ อวินิโกกรูปอันประกอบด้วยมหาภูตรูปนี้ ย่อมมีการ
เกิดดับอยู่ตามธรรมชาติ ดังนนั้นเมื่อร่างกายนั้นเป็นแต่เพียงกลุ่มก้อนของมหาภูตรูปเล็ก ๆ
รวมกัน ความไม่เที่ยงคือการเกิดดับของกลุ่มมหาภูตรูปนั้นก็มีอยู่ทุกสมุหทัยใจเข้าออก

แต่โดยเหตุที่การเกิดดับนั้นมันดับเนื่องกันอยู่ จึงทำให้เห็นไปว่า รูปนั้นเป็นร่างกาย
เป็นก้อน เป็นแท่งและย่นยงคงอยู่นานนับเป็น วัน เดือน ปี จนถึงแก่ความดับคือ
ตาย ทงน เป็นความวิปตาดำไปจากความจริง

เวทนาความเสวยสุขทุกขนั้น ความจริงตามสภาพแล้วความสุขไม่มี คงมี
แต่ความทุกข์ (ทุกข์ตั้งจะ) เป็นมูดฐานอยู่ ที่เห็นกันว่าเป็นสุขก็เพราะเวทนาอารมณ์
ที่เกดชนนเหมาะสมกับความพอใจ ชอบใจ บิดบังความสุขทุกขณะจิตหนึ่ง อย่างไม่
คิด สุขหรือทุกข์เวทนานั้นไม่เที่ยง มีโดยย่นยงคงอยู่ได้เป็นเวลานาน เกดชนแล้วดับไป
ทงน เมื่อจิตเกิดชนรบอารมณ์ เวทนาความเสวยอารมณ์สุข สุขก็เกิดชนและดับไป
พร้อมกับจิตดวงนั้น การที่เข้าใจว่าได้รับความสุขทุกขเวทนาอยู่เป็นเวลานาน ๆ นั้น
มิใช่ความจริงตามสภาพ (ขอได้พิจารณาให้เห็นความต่างของสุขเวทนา ทุกขเวทนา
ทุกข์ตั้งจะ ส่วนสุขตั้งจะนั้นไม่มี)

ส่วนสัญญา สังขาร และวิญญาณ ก็มีการเกิดชนและดับเช่นกัน กล่าวคือ
เกิดชนชั่วขณะจิตหนึ่งแล้วดับไป แล้วเกิดชนในขณะจิตใหม่และดับไปอีก

รูปนามคือชนธ & นน เมื่อกกล่าวโดยปรมวลถแล้วก็โตแก่ จิต เจตสิก รูป
ทุกครงทอารมณ์เกิดชนกับจิตชนธ & ก็เกิด เช่น ในขณะทตา (จักขุปรสาท) กระทบ
กับรูป (รูปอารมณ์) จักขุวิญญาณก็เกิดเห็นรูปนั้น ตากับรูปเป็น รูปชนธ จักขุ
วิญญาณก็เห็นนนั้นเป็น วิญญาณชนธ ในขณะเห็นนั้น ถ้าเป็นรูปดีสวยงามก็เกิดความ
สบายใจพึงพอใจ หากเป็นรูปไม่ดีไม่สวยงามก็ไม่ชอบไม่พึงพอใจ ความสบายใจ
พอใจหรือความไม่พอใจชอบใจนี้เรียกว่า เวทนาชนธ และในขณะที่เดียวกัน การ
เห็นนนั้นยังให้เกิดความนึกได้ว่ารูปนั้นเป็นอะไร ความนึกได้จำได้ (หรือจะนึกไม่ออก
ก็ตาม) นเรียกว่า สัญญาชนธ ถ้ารูปที่เห็นในขณะนั้น เป็นที่พึงใจชอบใจก็ทำให้
เกิดโศภะ นึกคิดปรารภนาใคร่ได้ ถ้ารูปนั้นไม่เป็นที่พึงใจ ไม่ชอบใจ ก็ทำให้เกิด
โทสะไม่ชอบใจ ไม่ปรารภนาอยากได้ การปรุงแต่งให้เป็นไปต่าง ๆ นานาในขณะนั้น

เรียกว่า สังขารชั้น^๑ กล่าวตามสภาวะแล้ว ชั้น^๒ & น^๓ เกิดชนพร้อมกันในขณะที่
 เดียวกันแล้วกลับไปพร้อมกับจิตดวงนั้น หาได้มีระยะเวลายาวนานไม่ การที่ชน^๔ &
 เกิดดับอยู่มากมายกายกองตามอารมณ์ทมากระทบกับจิตเป็นอยู่ในทำนอง^๕ และด้วย
 การรู้เท่าไม่ถึงความจริงอันเป็นสภาวะธรรม หลงยึดถือเอาไว้จึงเรียกว่าโมหะ

ดังกล่าวแล้ว การเห็นรูปทรงหนึ่ง ๆ ชั้น^๖ & กีย่อมเกิดพร้อมบริบูรณ์ ทั้ง
 ประกอบไปด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง ในทำนองเดียวกัน อารมณ์
 ของเสียง กลิ่น รส สัมผัส และความนึกคิด กีย่อมเกิดเป็นชั้น^๗ & ได้ในลักษณะ
 เหมือนกัน เบนัญจชนรทปรากฏตามอารมณ์ดังกล่าวคือ รูปนามอันมีปรมัตถสภาวะ
 และนำมากำหนดเพ่งพิจารณาในวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อเห็นไตรลักษณ์

ภาวนา

ทานและศีลเป็นบุญกุศลที่น่าไปเกิดในสุคติภูมิ เป็นมนุษย์และเทวดาอุดม
 สัมบูรณ์ด้วยความสุขมีโรคภัยพยายเกิดชน แต่ยังคงขงติดอยู่ในสังสารวัฏฏ์ เวียนว่าย
 ตายเกิดไม่รู้จบสิ้น ตลอดเวลาที่ขงมีการเกิดตายเวียนอยู่นอย่อมต้องประสบกับความ
 ทุกข์ ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงไปให้พ้นได้ ไม่ว่าจะเกิดอยู่ในภพภูมิใด แม้ในสวรรค์
 ชนพรหมก็ต้องประสบกับทุกข์อยู่ จะพบกับความสุขอันแท้จริงได้ก็ต่อเมื่อได้พ้นออกไป
 จากทุกข์แล้ว พระพุทธองค์จึงได้ ทรงสอนการเจริญภาวนา ให้ระพฤติปฏิบัติเป็น
 หนทางนำไปสู่การพ้นทุกข์ การเจริญภาวนานั้น ได้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท เรียกว่า
 สมถกรรมฐาน และ วิปัสสนากรรมฐาน

สมถะและวิปัสสนากรรมฐานมีความหมายแตกต่างกัน แต่โดยมากมัก
 เข้าใจผิดนำมาใช้ปะปนกันอยู่เสมอ เช่น บางคราวก็กล่าวรวมกันไปว่า สมถะวิปัสสนา

บางคราวก็ใช้เพียงว่าวิบัติสันหา ความหมายที่ใช้สมณะและวิบัติสันหา นั้น ก็มุ่งไปใน
 ทำนองทำฤทธิเดช หรือมองเห็นเหตุการณ์ทำนายทายทักต่าง ๆ ได้ คล้ายมีอำนาจ
 พิเศษเกิดขึ้นแก่จิตใจ ถือว่าเป็นคุณวิเศษอย่างหนึ่ง และมักเข้าใจเลยไปถึงกับว่า
 เป็นลักษณะของคุณธรรมชนหนึ่งที่จะดำเนินไปถึงพระนิพพาน เป็นเหตุให้หลงเข้าใจ
 ผิดในคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ สมณะและวิบัติสันหาที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนนั้น ถ้า
 พิจารณาตามสายตาอย่างธรรมดาแล้วจะเห็นว่า มิใช่พิธีกรรมที่ทำให้เกิดฤทธิอำนาจ
 ในอย่างใด สมณะ คือการกระทำจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว มุ่งไปทาง
 ความสงบระงับจากนิวรณ์ ส่วน วิบัติสันหา ก็คือการตามดูปรากฏการณ์ธรรมชาติ
 เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นสภาวะความจริง มุ่งหมายความรู้หรือความเข้าใจในเหตุผล
 นอกจากจุดหมายดังกล่าวแล้วหาใช้สมณะและวิบัติสันหาไม่ ตามที่อ้างว่าขณะทำสมณะ
 วิบัติสันหา มีปรากฏการณ์เกิดขึ้นต่าง ๆ เช่น เห็นนรก สวรรค์ เทวดา อินทร์ พรหม
 ญาติ มิตร ฯลฯ ไตนั้น ถ้าเป็นความจริงก็ไม่ใช่วัตถุที่เกิดจากสมณะและวิบัติสันหาที่
 ถูกต้อง ที่เห็นเป็นไปเช่นนั้นอาจเป็นด้วยจิตก่อให้เกิดมโนภาพขึ้น ทั้งปรากฏการณ์
 นนกะมิได้เป็นความจริงเป็นล้นนมาก

สมถกรรมฐาน

สมณะ คือการบังคับให้จิตยึดเกาะอยู่ที่อารมณ์เดียว มิให้ซัดส่ายแกว่ง
 ไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ทุกขณะจิต อันมีอารมณ์ต่าง ๆ นานา เช่น
 โลก รัก ออยากได้ ยินดี เสียใจ โกรธ กัดัว เคี้ยวไค้ก ทุกข์ร้อน ฯลฯ
 แต่กักรวมอยู่ในอกุศลเหตุ คือ โดระ โทละ โมะหะ และในกุศลเหตุ
 คือ อโดระ อโทละ อโมหะ ไม่นอกเหนือไปจากเหตุดังกล่าวนี้ ดังนั้น
 ย่อมเห็นได้ว่าจิตมิได้อยู่นิ่ง แต่คอยวิ่งแสหาอารมณ์เสัพพะเกาะอยู่เด็มอ อันเป็น

เหตุนำมาซึ่งทุกข์โทษเดือดร้อนในประการต่าง ๆ อารมณ์ที่เกิดขึ้นได้นั้นอาศัยผ่าน
 มาทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ถ้าปราศจากตาไม่มีแสง การเห็นรูปทนกกว่า
 ดั่งงามนารกหรือหน้าเกลียดหน้ากลัวก็ไม่เกิดขึ้น ถ้าปราศจากหูไม่มีแสงการได้ยินเสียง
 ทนกคิดว่าหวานไพเราะหรือหยาบคายดำวกก็ไม่เกิดขึ้น ดั่งนี้เป็นต้น มนุษย์ต้องการ
 กระเสือกกระสนตบรนแข่งแย่งหากินหาใช้หาดีหาเด่นกันอยู่ก็เพราะ อารมณ์ต่าง ๆ
 ทัมากระทบนั้นเป็นบอจย ทำให้สมาพันธ์บรอนเบียดเบียนกันไม่มที่สิ้นสุด มีความ
 ประสงค์อยากมอยากได้แต่อารมณ์ที่เห็นวาดนนั้น ๆ หาได้เข้าใจถึงดีใจธรรม ความ
 จริงอันแท้ไม่ คือ เอาตามทีโลกสมมติบัญญัติ ว่าเป็นความจริงเป็นดังถูกต้อง
 โลกสมมติบัญญัติที่แท้ส่วนมากกค่อมมนุษย์ที่ยงของอยู่ด้วย โลก โกรธ หลง เป็นผู้
 สมมติบัญญัติขึ้น หาใช่เป็นไปมชนดด้วยกฎแห่งดีใจธรรมไม่ โดยเหตุที่อารมณ์ต่าง ๆ
 ทัมากระทบจิตอยู่เอนกประการดั่งนี้ จึงทำให้จิตกระสับกระส่ายดิรนไปไม่หยุดหย่อน
 และไม่มีเวลาดังบเป็นตัวของตัวเองได้ ต้องตกเป็นทาสอยู่ภายใต้ตันทหา ความบ่รารณา
 พอใจหลงมงายรับใช้อยู่ใตบบังคับ ทนทุกข์ไปตลอดชาติตลอดกัลป์ พระพุทธองค์ทรง
 เห็นโทษภัยของอารมณ์ทัมากระทบทำให้จิตหลงเป็นทาสของตันทหาอยู่ดั่งกล่าวนี้ และ
 ทรงเห็นว่า การอยู่ในที่ตั้งดวงเวกมิให้จิตใจย้ายไปในอารมณ์ต่าง ๆ บังคับให้เขาอยู่
 เดี่ยวแต่ในอารมณ์ที่จากัด ก็จะช่วยให้โทษทุกข์เบาบางลงได้ จึงทรงชี้แจงถึงหลักการ
 ปฏิบัติสมถภาวนา คือ วิธีที่จะทำให้จิตสงบระงับจากอารมณ์ต่าง ๆ มากหลาย โดย
 ให้เอาจิตนั้นไปเกาะไว้เดี่ยวที่อารมณ์กรรมฐานใดกรรมฐานหนึ่งโดยเฉพาะ มิให้แล้
 ด้ายไปหาอารมณ์อื่น ๆ อีก เรียกว่า สมถภาวนา หรือสมาธิ เมื่อจิตเกาะอยู่ใน
 อารมณ์เดยวแล้ว อารมณ์อื่นนอกจากนั้น เช่น อารมณ์รักใคร่พอใจอยากได้ ความ
 ชุนแค้นพยาบาทชัดใจ ความพุงชานเดี่ยวใจ ำคาญใจ ความหดหู่่วงเหงาใจ ตลอด
 จนความดั่งดัยดังเลลุ่มหลงต่าง ๆ ก็มิได้เกิดขึ้น ทำให้จิตในขณะนั้นปลอดจาก
 นิเวรณธรรมดั่งบระงับอยู่ นับเป็นมหัคคตทุกคฤจิต

กรรมฐานสำหรับใช้ในการเจริญสมณะมีอยู่ ๔๐ อย่างด้วยกัน คือ กสิณ ๑๐
 ไตถะการเพ่งดิน น้ำ ไฟ ลม สีขาว สีเขียว สีแดง ฯลฯ อสุภะ ๑๐ เพ่งซากศพ ๑๐
 ชนิด มีคัพทชนอดเขยวเป็อยเนา ฯลฯ อนุสสติ ๑๐ เพ่งคุณพระพุทธ พระธรรม
 พระสงฆ์ ทาน คีต ฯลฯ อัปปมัญญา ๔ เพ่งความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
 อหाराปฏิกุศลสัญญา ๑ เพ่งอาหารเป็นของน่าเกลียด จตุราตุวัตถานะ ๑ เพ่ง
 ชาติทั้ง ๔ ที่ประชุมกันเป็นร่างกายและอรูป ๔ เพ่งนามโดยไม่มีตัวรูป คือ อรูปฌาน ๔

เมื่อต้องการจะเจริญสมณภาวนา เพื่อให้จิตสงบระงับอยู่ในอารมณ์เดียว
 ก็ให้เลิกเอากรรมฐานใน ๔๐ อย่างดังกล่าวแล้ว ทิ้งอ้อชยาศัย มาตั้งใจให้จิตกำหนด
 เช่น เลอกเอาปลวกกัดดิน ก็ให้เอาดินแดงบริสุทธิมาทำเป็นแผ่นวงกลมกว้าง ๑ คืบ ๔ นิ้ว
 ตั้งไว้ตรงหน้ามระยะห่างประมาณ ๒ คืบ ใช้ดวงตาเพ่งและมีสติดูอยู่ที่ทกดินนั้น
 บริกรรมในใจว่าดิน ๆ อยู่เรื่อยไป จิตก็จะค่อย ๆ มาเกาะรวมอยู่ที่ดินนั้น จนเห็นดิน
 แจ่มชัดอยู่แต่อารมณ์เดียว แม้จะหลับตาได้ย นิมิตของดินนั้นก็ปรากฏให้เห็นอยู่
 จิตก็ไม่ขาดย้ายไปอื่นรวมลงเป็นลำดับแนบแน่นขึ้น จิตได้สมาธิมากจนเท่าใดก็ยิ่งม
 กาลงกลาแข็งมากขึ้น เป็นจิตที่ปราศจากนิวรณ์รบกวน เหมาะสมที่จะนำไปเป็น
 ภาวฐานในการเจริญวิปัสสนาปัญญาในคุณธรรมเบื้องสูงต่อไป การเจริญสมณะ
 หรือสมาธิพระพุทธองค์ประสงค์ในขั้นสุดท้ายเพื่อจะให้นำไปใช้ในการเจริญวิปัส
 สนาเพื่อเกิดปัญญาารู้แจ้งเห็นจริงในอริยสัจ ๔ ซึ่งถึงความพ้นทุกข์ เพราะ
 สมาธิเป็นเหตุใกล้ให้เกิดวิปัสสนาปัญญา หาใช่เพื่อแสดงฤทธิ์เดชดุฤกษ์ยามใน
 อย่างไม่ได้ การเจริญกรรมฐานชนิดอื่นนอกจากปลวกกัดดินก็มีทำนองคล้ายกัน โดย
 มีหลักสำคัญว่า ต้องเอาจิตกำหนดไว้ที่กรรมฐานนั้น มีสติระงับอยู่ไม่ให้จิตนั้นแผด
 หรือตกไป จนกว่าจิตนั้นจะสงบเป็นลำดับแนบแน่นอยู่ในอารมณ์เดียว อันดังดังของ

ตมถะ ย่อมทำให้จิตเป็นสุขเยือกเย็น ทำให้ได้อภิญญาจิต ๕ คือ ตาทิพย์ หูทิพย์
รูจักษุระนาจตของผู้นั้น ระลึกชาติได้ และทำอิทธิฤทธิ์ได้ เมื่อจุดยอมเกิดขึ้นในพรหม-
โลกตามกำลังของฌานที่ได

จริต ๖

ผู้ที่ประสงค์เจริญสมถภาวนา คือ การทำสมาธิ ควรเลือกกรรมฐานที่เหมาะสม
แก่จริตของตน กล่าวคือ ผู้ที่มีราคะจริต ชอบด้วยงาม อริยาบถเรียบร้อย ละเอียดย
ถถวน มักอดกลอดตัว ควรเจริญอสุภ ๓๐ และกายคตาสติ ๑ ผู้ที่มีโทสะจริต โกรธง่าย
เลี้ยงดั่ง ไม่ดีอารมณ์ อริยาบถเร็ว กระต่าง ควรเจริญอัปปมัญญา (พรหมวิหาร) ๔
และวรรณกถิณ ๔ ผู้ที่มีโมหจริต อริยาบถเชื่องช้า หลงลืม ไม่ใคร่มีความคิดเห็น
ของตน มักตามผู้นั้น ทำการงานไม่สำเร็จ ควรเจริญอานาปานสติ ผู้ที่มีศรัทธาจริต
อริยาบถสุขุม นุ่มนวล ขวนขวายในกุศลบรรเทิงอยู่ในการบุญมุ่งอยู่ในศรัทธาดีเสมอได้
ควรเจริญพุทธานุสสติ ธัมมานุสสติ สังฆานุสสติ จาคานุสสติ และเทวดานุสสติ ผู้ที่
มีวิตกจริต คิดนึกมาก อริยาบถไม่เรียบร้อย จับจดการงานไม่เป็นหลัก ความคิด
ฟุ้งซ่าน ควรเจริญอานาปานสติ และผู้ที่มีวิตกจริต มีปัญญาหนักในธรรม อริยาบถ
ดองใจ มีกิจการเข้าใจง่าย ชอบอาหารไม่มีโทษ ใช้ปัญญาหาเหตุผลเข้าประกอบ
ในการทำกุศล ควรเจริญมรณานุสสติ อุปสมานุสสติ อาหารปฏิกูดสติปัญญา และ
จตุธาตุววัตถาน ส่วนกรรมฐานที่เหลือ คือ อรูป ๔ ภูตกถิณ ๔ อาโลกะกถิณ ๑
และอากาศกถิณ ๑ ใช้ได้กับทุกจริตที่กล่าวแล้ว ลักษณะของจิตหนักถ่วงแต่โดย
สังเขป และยกเอาเฉพาะที่ปรากฏได้เด่นชัด จริต ๖ มีกรรมเป็นแดนเกิด สัตว์ทั้งหลาย
เกิดมาต้องมีเหตุ ๖ (โลภะ โทสะ โมหะ ขโลภะ อโทสะ อโมหะ) ประปนคดุกเคด้า
มาตามมากน้อยไม่เสมอกัน

วิบัติสนากรรมฐาน

วิบัติสนา กรรมฐาน ที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้เจริญภาวนานั้น ก็เพื่อให้
เกิดปัญญาญาณเอง เห็นประจักษ์แจ้งในสัจธรรมความจริง อันเป็นธรรมดาไม่
เปลี่ยนแปลงแปรผันเป็นอย่างอื่น ต่อจากความจริงที่โลกสมมติบัญญัติอันมิใช่เป็น
ความจริงแท้ วิบัติสนากรรมฐานเป็นวิธีการเข้าไปดูปรากฏการณ์ เพื่อให้เห็นประจักษ์
ซึ่งสัจธรรมความเป็นจริงตามธรรมดาที่เป็นอยู่ ไม่ใช่เข้าไปดูสมมติบัญญัติ และมีใช้
การกระทำเพื่อแสดงฤทธิเดชฤทธิชัยยามแต่ประการใดไม่ มนุษย์มีความปรารถนาพอใจ
อิฏฐารมณ์ อันเป็นอารมณ์ที่รักที่ชอบ และโดยที่โมหะความลุ่มหลงมงายครอบงำอยู่
จึงมองไม่ใคร่เห็นสัจธรรมความจริงตามสภาวะ เมื่อบริวารมิตไเกิดชนกมกชอบ
ผันแปรเปลี่ยนแปลงสัจจะความจริงนั้น ให้โน้มเอียงไปสู่อารมณ์ที่ตนรักที่ตนชอบ แต่
จริงปรากฏการณ์ที่เกิดเป็นอารมณ์ชนน กเกิดชนเป็นไปตามสภาวะธรรมดา มิได้มีการ
ปรุงแต่งให้เป็นอารมณ์ดี ที่น่าพอใจ หรือเป็นอารมณ์ที่ไม่ดีไม่น่าพอใจไม่โมหะ
ความหลงไม่รู้เท่าความจริงและติดอยู่ในสมมติบัญญัติของโลก จึงเสกสรรคิดนึกทำให้
เป็นอารมณ์ที่พอใจหรือไม่พอใจไปตามการปรุงแต่งของจิตขณะหนึ่ง ๆ เช่น เดียง
ทกระทบประสาทหู เกิดการได้ยินชนตามสภาวะ ความจริงก็เป็นแต่คลื่นเสียงกระทบ
กับประสาทหู หาใช่เดียงเพราะหรือไม่เพราะไม่ แต่จิตของมนุษย์ผู้ติดอยู่ในสมมติ-
บัญญัติจึงปรุงแต่งเดียงนนออกไปเป็นเดียงเจอยแจ้วไพเราะบ้าง เป็นเดียงหยาบคาย
ต่ำว่าบ้าง เป็นขณะ ๆ ไป โปรดพิจารณาดูในขณะที่ทำธุระก้งวดอยู่ในสิ่งใด เดียง
เพลงอันไพเราะหรือเดียงหยาบคายที่เกิดขึ้นในขณะนั้น อาจเพียงได้ยินดังแต่ว่าเป็นเดียง
เท่านั้น และไม่รู้สึกรว่าไพเราะหรือหยาบคายในประการใด ทั้งนี้เพราะจิตใจไปก้งวดอยู่
ที่สิ่งอื่นและไม่มีการปรุงแต่งเกี่ยวแก่เดียงนนเกิดขึ้น หรือเดียงนนว่าหยาบคายไม่พอใจ

นั้น ในบางครั้งอาจชอบใจเพียงนั้นเห็นว่าไฟเพราะดี เช่น เด็กเล็กพูดคำหยาบ ผู้ใหญ่
พากันชอบใจ ไม่คิดว่าเพียงนั้นเป็นคำหยาบ ทงนุกเพราะว่าจิตใจถูกปรุงแต่งให้นิยม
ชมชอบในเพียงนั้น ว่าเป็นเพียงของเด็กเล็ก ๆ นำพองนำเอนดู เพียงหยาบคายก็กลายเป็น
เป็นไฟเพราะไป ตามที่กล่าวมาแล้วจนแสดงให้เห็นว่า เพียงนั้นเป็นธรรมชาติ เป็นไป
ตามธรรมดา หากแต่เกิดปรุงแต่งเกิดขึ้นที่จิตใจจึงทำให้คิดไปว่าเพียงนั้นเพราะและไม
เพราะ โดยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงได้สั่งสอน ให้มีสติสัมปชัญญะให้ทันต่อสภาวะ
ความจริง มิให้ลุ่มหลงไปตามลุ่มมุตติบัญญัติของโลก และการจะดูความจริงให้เห็น
ประจักษ์ได้นั้นจะต้องกระทำให้จิตใจสงบระงับจากอารมณ์ต่าง ๆ มิให้ฟุ้งซ่าน เอาไป
ผูกอยู่แต่แต่ทอารมณ์เดียว ให้จิตรวมลงเป็นสมาธิ จะได้ก่อให้เกิดพลังกำลัง เพ่ง
ตรงศูนย์กลางจะธรรม ความจริงแรงขณ เมื่อจิตไม่ฟุ้งซ่านสงบระงับรวมลงเป็นสมาธิ
แล้ว ความจริงก็จะประจักษ์ตรงตามสภาวะ การเห็น โดยความนึกคิดย่อมไม่ชัด
เจนเท่าที่เห็น โดยสมาธิจิต เมื่อบุคคลมาประจักษ์เห็นธรรมชาติความจริงดังกล่าวนั้นแล้ว
ความลุ่มหลงเข้าใจผิดอันมีมาแต่เดิมในอารมณ์นั้น ก็จะคลคลายสลายตัวไปในที่สุด
เพราะเมื่อลุ่มหลงปรากฏ ลุ่มหลงธรรมก็ย่อมสลายหายไป บุคคลนั้นก็จะไม่เข้าใจผิด
ในอารมณ์นั้น ๆ พระพุทธองค์ได้ทรงสอนให้ใช้มหาสติปัฏฐาน ๔ เป็นมุดฐานใน
การเจริญวิปัสสนาภาวนา ก็เพราะปฤชณทั่วไปยังของอยู่ในตณหา ความปรารถนา
พอใจ และ ทิฏฐิ ความเห็นผิด เมื่อเจริญวิปัสสนาภาวนาไปตามมหาสติปัฏฐานนั้นแล้ว
ความเห็นถูกตามสภาวะเป็นจริงก็จะประจักษ์ขณ ตณหาความพอใจอันเป็นเหตุให้
ก่อโทษทุกข์ก็ย่อมจะหมดไปด้วย มหาสติปัฏฐาน ๔ นั้น ได้แก่การมีสติพิจารณา
นามรูปเบญจขณชนนเอง นามรูปนั้นเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกอารมณ์ทมากระทบ
ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เกิดขึ้นตามธรรมดาของสภาวะ เช่น เมื่อเพียง
กระทบประสาทหู การได้ยินก็เกิดขึ้นแต่เพียงการได้ยินเพียงนั้นเท่านั้น ยังหาได้

ประกอบด้วยการปรุงแต่งให้เป็นทีชอบใจและไม่ชอบใจประการใดไม่ นามรูปเมื่อเกิด
 ชนแล้วกทรงอยู่ชั่วขณะแล้วดับไป หาโดยนัยงดาวอยู่ตลอดไปไม่ การทตองดับไป
 ดังกงทงอยู่ไม่ไต่ดยอมเป็นทุกข์อยู่ตามสภาวะ ทงการทบงคบบัญชาให้ดังกงทงไม่ให้
 ดับสลายไปมีไต่ฉะ จึงเป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตน สดาร์ดำคณของวิบัสส่นากเพอให้เห
 สัจธรรมความจริงโดยประกษแจ่งว่า ทุกสิ่งล้วนเป็น อนิจจ ไม่เที่ยง ทุกข์ เป็น
 ทุกข์ และ อนตฺตา ไม่ใช่ตัวตน เพอมีให้หลงไปตามส่มมติบัญญัติของโลกว่าเที่ยง
 เป็นสุขและเป็นอัตตาตัวตน ถ้าการเจริญภาวนานัน มีไต่เป็นไปเพอรูแจ่งเห็นจริงใน
 ไตรลักษณ คือ อนิจจ่า ทุกข์ อนตฺตา ดังกกล่าวแล้ว ก็หาใช่วิบัสส่าถูกตองไม่

ธรรมทเป็นฐานทตงรบรองการกำหนดของสดีอย่างประเสริฐนั้ง พระพุทธ-
 องค์ไต่ทรงแแดงไวชัดแจ่นในมหาสดีบัญญัติว่า “ดูก่อนภิกษุทงหลาย หนทางน
 เป็นหนทางทไปอนเอก เพอความหมตจตวเค็ชของสดีทงหลาย เพอการดวงพนความ
 ไต่กแะความร่าไรเสีย เพอความดับไปแห่งทุกข์ และ โทมนัด เพอบรรดูธรรมพน
 ทุกข์ เพอทำพระนิพพานให้แจ่ง หนทางนคอสตบบัญญัติ ๔ สติบัญญัติ มีอยู่ ๔
 หมวดดวยกันคือ กายานุบัสสนาสตบบัญญัติ เวทนานุบัสสนาสตบบัญญัติ จิตตา
 นุบัสสนาสตบบัญญัติ และ ธรรมานุบัสสนาสตบบัญญัติ ธรรมทง ๔ หมวดนเป็น
 มุตฐานทจะไต่ในการเจริญวิบัสส่นากกรรมฐาน จะนำเอากรรมอื่นมาใช้แทนหาไต่
 ไม่ กายานุบัสสนาสตบบัญญัติ แบ่งออกเป็น ๔ บรรพ กล่าวดวยสดีระลึกฐใน
 อานาปาน อริยาบท ๔ สัมปชัญญะ ๗ ปฏิกุส ๓๒ เวทนานุบัสสนาสตบบัญญัติ
 แบ่งออกเป็น ๘ บรรพ กล่าวดวยสดีระลึกฐในเวทนามี ทุกข์ สู้ อุกเบกขา
 เป็นต้น จิตตานุบัสสนาสตบบัญญัติ แบ่งออกเป็น ๑๖ บรรพ กล่าวดวยสดีระลึก

รู้ในจิตที่ประกอบด้วยความรัก ความโกรธ ความหลง ความฟุ้งซ่าน เป็นต้น
 และ ธรรมมานุสัสสนาสติบัญญัติ แบ่งออกเป็น ๕ บรรพ กล่าวด้วยศัพท์ระลึกไว้ใน
 นิกวรรณ์, ขันธิ, อายตนะ เป็นต้น รายละเอียดแห่งบรรพหนึ่ง ๆ มีอย่างใดบ้าง
 ของดไม่กล่าวในที่นี้

อริยสัจ ๔

อริยสัจ ๔ อันได้แก่ ทุกข์ ตมุทัย นิโรธ มัคค์ เป็นความจริง
 ประเสริฐที่สุดมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้ ปัญญาที่รู้แจ้งในอริยสัจ ย่อม
 ทำลายอาสวกิเลสให้สิ้นไป จากจิตสันดานของสัตว์ทั้งหลาย ถึงความล้าอาตบวิสุทธ
 คือพระนิพพาน อารมณ์ที่จะให้เกิดปัญญาเห็นอริยสัจธรรม ต้องอาศัยอารมณ์
 ในมหาสติบัญญัติ ๔ คือ ๑. กายานุสัสสนาสติบัญญัติ มีสติพิจารณา กาย
 เป็นอารมณ์ ๒. เวทนานุสัสสนาสติบัญญัติ มีสติพิจารณา เวทนาเป็นอารมณ์
 ๓. จิตตานุสัสสนาสติบัญญัติ มีสติพิจารณาจิตเป็นอารมณ์ และ ๔. ธรรมานุ-
 สัสสนาสติบัญญัติ มีสติพิจารณาธรรมเป็นอารมณ์ อารมณ์ของมหาสติบัญญัติ
 อย่างเดียวเท่านั้นนำไปสู่พระนิพพาน อันเป็นธรรมที่ดับทุกข์ และดับเหตุแห่งทุกข์

อริยสัจ ๔ คือ ทุกขสัจ สมุทยสัจ นิโรธสัจ และ มัคคสัจ
มีลำดับสำคัญควรทราบโดยสังเขป คือ

ทุกขสัจ ความจริงคือทุกข์ ตราบใดที่ยังมีชาติความเกิดอยู่ ไม่ว่าจะ
เกิดในภพภูมิใด เป็นสัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ เทวดา หรือพรหม ก็ไม่มือนใด
ที่เกิดชนพร้อมด้วย นอกไปจากทุกข์ นามรูปเบญจขันธ์ โดยแท้จริงแล้วก็คือตัวทุกข์
นั่นเอง และเป็นวิบากของกรรม ที่กล่าวหา ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปรีทณะ
 ฯลฯ เป็นทุกข์สังขารนั้น ก็ตั้งเพราะหลังในนามและรูป (เวทนาทุกข์สุขเกิดชนแล้วก็
ดับ ไม่เที่ยงคงทนเป็นทุกข์สังขาร) ทุกข์สังขารเป็นสังขาร ทุกข์ทเนื่องด้วยอนิจจังความ
ไม่เที่ยง มีการเกิดขึ้นแล้วดับไปทั้งสิ้น หาโดยนัยถาวรอยู่ไม่ เพราะความไม่
เที่ยงไม่คงทนนั้นแหละ เป็นทุกข์อยู่ตามสภาวะเรียกว่าทุกขสัจ

สมุทยสัจ ต้มหาความปรารถนาพอใจเป็นตัวปัจจัย อันแท้จริงที่ทำให้
เกิดทุกข์ได้แก่ ๑. กามตัณหา ความปรารถนายินดีเพติดเพติดใน รูป เสียง กลิ่น
รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ ๒. ภวตัณหา ความปรารถนาในความมี
ความเป็น ที่ประกอบด้วยสังขารที่เห็นว่าเที่ยงไม่มีการเปลี่ยนแปลง อยากมีความ
เป็นอยู่อย่างนั้น และ ๓. วิภวตัณหา ความปรารถนาพอใจในปราศจากความมี
ความเป็น เพื่อให้ได้ฐานะที่จะตายแล้วสูญ ไม่ใช่เพื่อหวังสุขในภพนั้น ๆ
อันประกอบด้วยอุจเฉทตัณหาที่เห็นว่าดับแล้วสูญ ไม่มีเหตุปัจจัยอะไรทำให้เกิดชน
ตัณหาดังกล่าวจนเมื่อสรูปแล้วก็ได้แก่ โลกะเป็นสมุทยสัจ

นิโรธสัจ ได้แก่พระนิพพาน ซึ่งเป็นธรรมที่พ้นทุกข์และดับเหตุแห่งทุกข์
พ้นจากเหตุจากปัจจัยทั้งปวง เป็นอสังขตธรรมไม่มีการปรุงแต่ง มีแต่ความสงบ ว่าง
เป็นสันติสุข เพราะนิพพานนั้นจะรู้แจ้งเห็นจริงได้ ก็ด้วยปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติ
วิปัสสนากรรมฐาน อันอาศัยมคคสังขารมอองค ๘ เป็นทางดำเนินประพฤติปฏิบัติ

มคคสจ ๗ เป็นหนทางหรือทางปฏิบัติที่จะนำไปถึงพระนิพพาน ตามแนว
 ที่ได้วางไว้ในมหาสติปัฏฐาน & การปฏิบัติโดยยึดอารมณ์ในมหาสติปัฏฐานเป็นหลัก
 ย่อมทำให้เกิดปัญญาทำลายวิปลาสธรรมทั้ง ๕ คือ ๑. ทำลายความปรารถนาพอใจ
 ว่าสวยงาม ได้ด้วยกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน มีสติกำหนดเห็นตามความจริงว่ากายนี้
 ไม่สวยงามเป็นอสุภไม่ควรนิยมนินดี ๒. ทำลายความปรารถนาพอใจว่ามีความสุข
 ได้ด้วยเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน มีสติกำหนดเห็นตามความจริงว่าล้วนเป็นแต่ทุกข์อยู่
 ทุกอิริยาบถ ไม่ใช่สุขเลย ๓. ทำลายความเห็นผิดว่าเที่ยง ด้วยจิตตานุปัสสนาสติ
 ปัฏฐาน มีสติกำหนดเห็นตามความจริงว่าจิตนั้นเกิดชน โดยเหตุปัจจัยแล้วดับ หาได้
 คงทนถาวรอยู่ไม่ และ ๔. ทำลายเห็นผิดว่าเป็นอนัตตาตัวตน ได้ด้วยธรรมานุปัส
 สนาสติปัฏฐาน มีสติกำหนดเห็นตามความเป็นจริงว่า นอกจากสภาพธรรมแล้วก็ไม่
 มีสัตว์บุคคลตัวตนแต่อย่างใด

มคคสจ ๘

มคคสจ มองค์ ๘ เป็นข้อปฏิบัติที่จะทำให้เกิดความดับทุกข์ ได้แก่สัมมา
 ทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัม
 มาสติ และสัมมาสมาธิ มีถาวรคำคัญดังเขปดังต่อไปนี้

(๑) สัมมาทิฏฐิ ได้แก่ปัญญาที่เห็นถูกต้องตามสภาวะความเป็นจริงใน
 อริยสัจ ๔ (ยังมีอาสวกิเลสอยู่)

(๒) สัมมาสังกัปปะ ได้แก่ความดำริชอบที่จะออกไปให้พ้นเสียจากกามา
 ธรรม์ จากพยาบาทปองร้ายและจากการเบียดเบียน

(๓) สัมมาวาจา ได้แก่การเว้นวจีทุจริต ๔ คือ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด
 ไม่พูดคำหยาบ และไม่พูดเพ้อเจ้อ

(๔) สัมมากัมมันตะ ได้แก่การเว้นกายทุจริต ๓ คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลัก
 ขโมย และการไม่ประพฤติผิดในเมถุนธรรม

(๕) สัมมาอาชีวะ ได้แก่การเลี้ยงชีพโดยสุจริตไม่ได้อาศัยกายทุจริต ๓ และวจีทุจริต ๔ เป็นเครื่องประกอบ

(๖) สัมมาวายามะ ได้แก่ความเพียรชอบในสัมมัปปธาน ๔ คือ เพียรละอกุศลมีกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก ที่เกิดแล้วให้หมดไป เพียรระวังดำรงอินทรีย์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ มิให้อกุศลใหม่เกิดขึ้น เพียรให้ภavana กุศลมีสัมโพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น และเพียรให้อกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ดำรงดำเนินของความเพียรในทันทกคือเพียรในการเจริญมหาสติปัฏฐาน ๔ เพื่อให้กุศลธรรมเกิดและในขณะเดียวกันนั้นเป็นการระงับอกุศลธรรมไปด้วย

(๗) สัมมาสติ ได้แก่สติที่ระลึกรู้อยู่ในอารมณ์ของมหาสติปัฏฐาน ๔ สติเป็นตัวกนอกกุศลและเพื่อให้ได้ปัจจุบันขณะ จะได้เห็นความจริงของสภาพธรรมตามทวารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ

(๘) สัมมาสมาธิ ได้แก่ธรรมชาติที่ตั้งมั่นมีอารมณ์เดียวจิตไม่ซัดส่ายไปตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ของมหาสติปัฏฐาน ๔

องค์ของโพธิปักขยธรรม ๓๗ อันเป็นข้อปฏิบัติที่ทะให้ถึงความดับทุกข์ได้จริงนั้น ประกอบด้วยมหาสติปัฏฐาน ๔ เป็นเบื้องต้น และมรรค ๘ เป็นสุดท้ายตั้งนบนการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อให้ปัญญาเกิดรู้เห็นตามความเป็นจริง ก็ต้องอาศัยอารมณ์ในมหาสติปัฏฐานเป็นหลัก แล้วปฏิบัติเจริญภาวนาไปโดยอาศัยองค์ ๘ ของมรรค ขณะที่ยังเจริญภาวนาอยู่ต้องมี สัมมาสติเป็นข้อปฏิบัติขั้นต้นที่สำคัญ เพราะต้องเอาสติระลึกรู้กำหนดให้จิตเกาะอยู่ และมีอารมณ์เป็นไปกับมหาสติปัฏฐาน คืออารมณ์นามรูป แต่เมื่อก้าวล่วงขั้นสู่โลกุตตรมรรคแล้ว ตัวปัญญาคืออัสสัมชิต (ไม่มีอาสว-กิเลส) ต้องเป็นประธาน และมีพ พพานเป็นอารมณ์

การเจริญมคค์ ๘

การเจริญมคค์ ๘ หาใช่เจริญแยกต่างหากจากกัน คราวละองค์ละองค์ไม่
 ต้องเพียรที่จะเจริญพร้อมกัน ทั้ง ๘ องค์ เพราะมีสภาพจะเกี่ยวเนื่องอาศัยกันอยู่ จึง
 จะดำริจะประโยชน์เกิดวิปลัสสนาปัญญา เห็นประจักษ์ในความจริงแท้ถูกต้อง ไม่ใช่
 คิดนึกเอาหรือจำได้วิปลัสสนาต้องการให้เกิดปัญญาให้เห็นเอง ไม่ใช่เราตัวตนเข้าไปรู้เขา
 ไปเห็น เป็นแต่ให้สติกำหนดดูอยู่ เมื่อบุญญาเกิดชนเห็นประจักษ์แจ้งตามสภาพความ
 จริง ก็เด็ดกตมถอยถอยหมดไปตามความรู้ความเห็นนั้น เหตุที่ให้เอาสติกำหนดดูอยู่ที่
 ปัจจุบัน ก็เพอมีให้อดคตปัญญาเข้าปะปน อารมณในปัจุบันจะได้เป็นอิสระเป็นเอก
 เทคไม่ดับเนื่องคอขาดตอนกับอดีต และไม่เกิดความจำได้หมายรู้ตามสติปัญญาอันเนื่อง
 จากอดีต ปัญญา ก็จะเห็นความจริงได้ถูกต้องแจ่มชัด

การเจริญมหาสติปัฏฐาน ๔ นั้น ไม่ใช่แยกกระทำต่างกรรมต่างวาระกัน คง
 ให้มีสติกำหนดตามไปทุกอารมณ์ทั้งกำลังมากมายนามกระทบ เพื่อให้เห็นความ
 จริงแท้ของสภาวะ กลางคอเมือกกำลังเอาสติกำหนดนามรูปทำวิปลัสสนากรรมฐานอยู่ ถ้า
 มีเวทนาเจ็บปวดกระทบ ก็ให้เอาสติจากนามรูปเปลี่ยนไปกำหนดดูอยู่ที่เวทนาเจ็บปวดนั้น
 หรือถ้าจิตในขณะนั้นเกิดชอบหรือไม่ชอบชน ก็ให้เอาสติจากนามรูปเปลี่ยนไปกำหนด
 ดูอยู่ที่จิตนั้น รวมความว่าอารมณ์ใดเกิดขึ้นเด่นชัด ก็ให้เอาสติไปกำหนดดูอยู่ที่อารมณ์
 นั้น ทั้งนี้เพอจะได้เห็นสังขารรวมความจริงแท้ของสภาวะ เกิดปัญญาที่แท้ที่นอกความ
 จริง ไม่หลงเพื่อไปตามสมมติบัญญัติ

การปฏิบัติวิปลัสสนากรรมฐานตามมคค์ ๘ นนยอมเริ่มด้วย

๑. สัมมาทิฐิ ในเบื้องต้น มีความเห็นถูกเห็นชอบ ว่าสังขารกรรมเป็น
 ของตนชนธิ ๕ นามรูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ชัดความเป็นอยู่ เป็นกองทุกข์

ต้นหาความอยากได้เป็นตัวเหตุให้ทุกข์เกิด จะพ้นทุกข์ได้ก็ด้วยออกจากโลภภัยอารมณ์ และต้องกระทำวิปัสสนาปัญญา ให้เกิดจากการเพ่งพิจารณาในมหาสติปัฏฐาน เช่น มี อานาปานสติเป็นกรรมฐาน หรือกรรมฐานอื่น (แต่ที่จะกล่าวต่อไปขอใช้อานา- ปานสติ)

๒. สัมมาสังกัปปะ คือการยกจิตขึ้นสู่อารมณ์ของกรรมฐาน (อานา- ปานสติคือกำหนดการหายใจเข้าและออก) ทงนเท่ากับยกเขาจิตออกไปเสียจากกามฉิ- ตกพยาบาทฉิ ตก และวิหิงสาฉิ ตก เอาไปตั้งไว้ที่อารมณ์การหายใจเข้าออก ในขณะที่ ใจจึงไม่มีความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ไม่มีโกรธ- เคืองพยาบาทและคิดเบียดเบียนในประการใด

๓. สัมมาสติ คือมีจิตกำหนดรู้อยู่ทุกขณะที่ลมหายใจเข้า และออก กระทบริมฝีปากบนหรือปลายจมูก กำหนดอยู่ที่ลมหายใจกระทบร้อนหรือเย็น ตลอดไป มีใจตั้งไปสอดรู้สอดเห็นอย่างอื่นนอกจากการกระทบเข้าออกของลมหายใจนั้น

๔. สัมมาวายามะ คือ เพียรพยายามให้สติตั้งอยู่ที่ลมหายใจเข้าออก มิให้สติตกไปหรือเผลอไปที่อื่น เป็นความเพียรชอบในสัมมัปปธาน ๔ นั้นเอง คือ เพียรให้กุศลธรรมเกิดอยู่ตลอด ส่วนอกุศลธรรมเก็บอันไม่เกิด

๕. เมื่อเพียรเอาสติกำหนดอยู่ที่อารมณ์เดียวคือลมหายใจกระทบ อันเป็น ปัจจุบันขณะอยู่ตลอดเวลาทั้ง กายทุกขัตและวจทุกขัตก็ย่อมเกิดไม่ได้ เป็นคึดในทาง วาจาถือสัมมาวาจา ในทางกายถือสัมมากรรมันตะ และการดำรงชีพที่เป็นอยู่ในขณะ นั้นก็เป็นสัมมาอาชวะ การเพียรมีสติกำหนดอยู่ที่อารมณ์เดียว เป็นอินทริยสังวรศีล และเป็นเหตุให้เกิดสมาธิ

๖. ขณะที่มีสติเพ่งดูสภาวะในปัจจุบันอยู่นั้นก็เสด็จค้นหาหยาบไม่เกิด และ วิทยุึกความเห็นว่าเที่ยงเป็นตัวตนก็ไม่เกิดเช่นกัน คงเห็นแต่เพียงเป็นนามเป็นรูปเกิด

คับอยู่ เมื่อสดกำหนดดูอยู่ทนามรูป นีวรณธรรมอันได้แก่ กามฉันทะความยินดีพอใจใน
 กามารมณ์ พยาบาทความไม่ชอบใจ ถิ่นมีทระความง่วงเหงาหุดหู่ อุตัจจกุกกุงจะ
 ความพุ่งช่านรำคาญใจ วิฉิกจฉาคความดั่งสัยดังเดและอวิชชาความไม่รู้ตามความเป็น
 จรงกยอมไม่เกิด เมื่อนีวรณธรรมถูกปิดกั้นไม่มีโอกาสปรากฏขึ้น จิตก็เข้าสู่ความ
 ดั่งบเป็นสมาธิเรียกว่า สัมมาสมาธิ จิตในขณะนั้นกมีการรู้อยู่แต่ในอารมณ์ที่
 เพ่งหนเพียงอารมณ์เดียวเป็นสัมปชัญญะ (ปัญญา) คือ ความรอบรูถถตรงตาม
 ด้ภาวะ สัมปชัญญะนั้นนอกจากจะควบคุมให้กำลังแก่สติให้ตั้งอยู่ได้แลแล้ว ยังทำให้เห็น
 ความจริงโดยแจ่งชัดตามด้ภาวะสูงชันตามลำดับจนถึง ญาณทัสสนวิสุทธ คือ ปัญญา
 ที่เห็นถูกตามความจริงอันบริสุทธิ์ คือเห็นในอริยด้จจ ๔ มีความละเอียดประณีต
 ดั่งกว่าความเห็นถูกเห็นชอบที่กล่าวแล้วในตอนต้น ทำให้ข้ามพ้นจากโลกียะไปสู่
 โลกุตตระ

การเจริญภาวนาให้เกิดวิปลัสสนาปัญญาดังกล่าวแล้วนั้น ต้องอาศัยมคค ๘
 ให้รวมจับอยู่พร้อมกันที่อารมณ์เดียว และในขณะที่จับอยู่นี้เดียวกัน ต้องเกิดชน
 เป็นไปพร้อมกันเป็นธรรมด้ม้งค ไม่ใช่เกิดชนแต่อย่างหนึ่งก่อน แลแล้วจึงเกิดชนอก
 อย่างหนึ่งในภายหลัง เปรียบเหมือนยาต้มแก้ไข ต้องใช้ด้มุนไฟรหลายอย่างมารวม
 ตมเซาด้วยกัน แลแล้วรประทานนายาทตมหนนเพื่อรักษาไข หาไขรประทานด้มุนไฟ
 แต่ทละอย่าง ๆ ไม่ มคคองค์ ๘ น ต้องเกิดชนพร้อมกันขณะจิตหนึ่งโดยกำลัง
 มคคองค์หนึ่ง ๆ นั้นเท่าเทียมไม่ย้งหย่อนไปกว่ากัน จึงจะเกิดวิปลัสสนาปัญญา
 รูเห็นตามสภาวะความเป็นจริง เป็นความรูความเห็นที่ประจกษชนเองไม่ใช่เป็นการรู
 ตามด้มมตปัญญาหรือรูตามทเคยเดาเรยนโดยนมา

ทกล่าวมานเป็นหลกย่อเพื่อให้เข้าใจเป็นเบองตนเท่านั้น ถาต้องการด้กษา
 โดยละเอียดถถอน ขอให้ไปรดด้กษาจากพระคัมภีรวัดุทธมรรคนละมหาดด้บฏฐานด้ตร

วิปัสสนาญาณ

การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จะต้องตั้งจิตไว้ในศีล คือ มีศีลเป็นรากฐาน และต้องตั้งจิตให้เป็นสมาธิ เพื่อให้จิตเกิดกำลังความสามารรถที่จะเพ่งคณามรูปต่อไป คณามธิในขั้นแรกนหมายถึงฉณิกถมาธิ คือคณามธิที่เกิดขึ้นเป็นขณะ ๆ เท่านั้น โดยเอา นามรูปในปัจจุบันขณะเป็นอารมณ์กำหนดของจิต คือตั้งสติกำหนดอยู่ที่นามรูป ดูการเกิดดับความเป็นไปของนามรูปนั้นด้วยใจจดจ่อจนประจักษ์แจ้ง โดยไม่สงสัยว่า นามรูปนั้นเกิดขึ้นและเป็นที่ไปตามลักษณะ

เมื่อได้ปฏิบัติวิปัสสนาติดต่อกันไปโดยไม่ทอดหยด ก็จะเกิดญาณคือ ปัญญา ความรู้แจ้งประจักษ์ชนตามกำลังแห่งความเพียร มีลำดับและสารสำคัญโดยสังเขป ดังต่อไปนี้ คือ :-

๑. นามรูปปริเฉทญาณ ญาณที่รู้แจ้งชัดว่านามเป็นนาม นีเป็นรูป โดย ทางวิปัสสนาภาวนา กล่าวคือ เมื่อเอาสติกำหนดเพ่งอยู่ที่อารมณ์นามรูป จนทำลาย ฉนะสัญญา (ที่ยึดถือว่าเป็นก้อนเป็นตัวตน) สามารรถแยกนามรูปออกไม่ปะปนกัน และถอนอดีตอุปปลาดว่าตัวตนสัตว์บุคคลออกได้ เช่น เดียงมากกระทบเกิดการไดยนกรู ทนทวากการไดยนนั้นเป็นนาม. เดียงเป็นรูป ในการเห็นกรูทนทวาท การเห็นเป็นนาม รูปารมณเป็นรูป ในการนงกรูวา นงเป็นรูป จิตทตองการนงเป็นนาม ฯลฯ คงมี แต่นามกับรูป เท่านั้น ที่เป็นฉัจจธรรมความจริง ไม่ใช่เรา, เขา, ใคร, ผู้ใด, ไต่เห็น, ไต่ยน, ยน, เดิน ฯลฯ ทวา เรา เขา สัตว์ บุคคล ตัวตน เทวดา อินทร์ พรหม เป็นผู้เห็นผู้ไดยน เป็นผู้นงผู้นอน ฯลฯ นน คงเป็นเพียงฉมมตบัญญัติ ซึ่ง ความจริงแท้แลดยอมไม่มี

ความรู้ตักทเห็นเป็นนามเป็นรูปไปหมดตามความเป็นจริง ย่อมกระจายนาม แลรูปออกจากกัน อดตวปลาดทวาเป็นตัวตนกหลุดพ้นออกไปด้วย นามแลรูปทเห็น